LSS – lagen som blev förhandlingsbar

En granskning av skillnaderna i tillgång till LSS-boenden i landets kommuner

Vårdföretagarna

LSS – lagen som blev förhandlingsbar – En granskning av skillnaderna i tillgång till LSS-boenden i landets kommuner

Författare: Johan Lahne och Björn Arnek

Layout: Vendela Björck

Kontakt: johan.lahne@vardforetagarna.se
bjorn.arnek@vardforetagarna.se

November, 2026

Sammanfattning

Andelen av befolkningen som hade en boendeinsats enligt lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, varierade kraftigt mellan landets kommuner under 2025.

I 44 kommuner hade färre än 2 personer per 1 000 invånare en sådan insats I 38 kommuner hade 4 personer eller fler per 1 000 invånare en insats. I den senare gruppen är andelen alltså minst dubbelt så hög.

En så stor skillnad är, enligt Vårdföretagarna, svår att förklara enbart med variationer i invånarnas behov.

Skillnaderna kan inte heller förklaras av att vissa kommuner kompenserar med större satsningar på andra LSS-insatser. Tvärtom finns ett tydligt samband mellan antalet personer med en boendeinsats enligt LSS och kommunernas totala kostnader för LSS-insatser.

Många kommuner uppger att det råder brist på LSS-boenden, särskilt gruppbostäder. År 2026 uppgav 46 procent av kommunerna att behovet av bostäder inte täcks.

Bristen på boendeplatser framgår också av att det under 2025 anmäldes 575 fall till Inspektionen för vård och omsorg där personer som omfattas av LSS inte fått beslut om LSS-boende verkställt inom tre månader på grund av platsbrist.

Dessutom uppger sex av tio kommuner att de har svårt att bedöma om de kommer att kunna tillgodose behovet av LSS-boenden inom de kommande fem åren.

Det finns heller inget starkt samband mellan bristen på LSS-bostäder och antalet boendeinsatser. Tvärtom uppger flera av de kommuner som har flest platser på LSS-boenden per invånare att de har brist, medan kommuner som redan i dag har få insatser inte uppger någon brist.

Mot bakgrund av skillnaderna mellan kommunerna finns det skäl att ifrågasätta om det kommunala utjämningssystemet för LSS är ändamålsenligt utformat. Systemet utgår från att skillnader mellan kommuner speglar geografiska variationer i behov. Om skillnaderna i stället beror på att kommunerna gör olika strikta behovsbedömningar riskerar systemet att förstärka omotiverade skillnader.

För att skapa en mer jämlik och trygg omsorg, och säkerställa att personer med rätt till LSS-boende också får det, presenterar Vårdföretagarna ett antal förslag.

Innehållsförteckning

Vårdföretagarnas förslag..... 5

Inledning..... 6

LSS-boenden för personer med funktionsnedsättning..... 8
Allt fler bor på ett LSS-boende..... 8

Resurserna till LSS-boenden har ökat..... 11

Skillnader i tillgång till LSS-boenden mellan kommuner..... 13
Stora skillnader mellan kommunerna i tillgången på LSS-boenden..... 13
Resurstilldelningen per insats varierar mellan kommunerna..... 14
Skillnader i resurser till platser på LSS-boende mellan kommuner förklaras inte av att resurser går till andra LSS-insatser..... 16

Kommungruppsjämförelser..... 18

Tillgång på LSS-boenden i kommunerna..... 19
Nästan hälften av kommunerna anger brist på platser i LSS-boenden i dag.. 19
Sex av tio kommuner har svårt att bedöma om de inte klarar av att tillgodose behovet på fem års sikt..... 22

Är det kommunala utjämningssystemet för LSS väl utformat?..... 24

Sammanfattning och slutsatser..... 27

Vårdföretagarnas förslag..... 28
Inför en nationell boendegaranti..... 28
Skapa ett nationellt pilotprojekt för mer likvärdiga LSS-bedömningar.. 28
Inför en nationell LSS-inspektion..... 29
Höj vitesbeloppen för ej verkställa beslut..... 29
Förbjud tidsbegränsade boendebeslut..... 29
Stoppa tvångsförflyttningar..... 30
Ställ lika höga krav på LSS-boenden oavsett huvudman..... 30

Bilaga 1..... 31
Stöd till funktionshindrade..... 31

Bilaga 2..... 33

Vårdföretagarnas förslag

– Inför en nationell boendegaranti
– Skapa ett nationellt pilotprojekt för mer likvärdiga LSS-bedömningar
– Inför en nationell LSS-inspektion
– Höj vitesbeloppen för ej verkställda beslut
– Förbjud tidsbegränsade boendebeslut
– Stoppa tvångsförflyttningar
– Ställ lika höga krav på LSS-boenden, oavsett huvudman

Förslagen redovisas i sin helhet i slutet av rapporten.

Inledning

Föreställ dig att aldrig få flytta hemifrån. Att aldrig få ett eget hem där du kan bestämma över din vardag. För många personer med intellektuell funktionsnedsättning eller autism är detta verkligheten.

Hösten 2024 presenterade Vårdföretagarna rapporten "Ojämlika rättigheter – Var du bor avgör om du får LSS-bostad". I rapporten redovisades de stora skillnaderna mellan landets kommuner i antalet funktionshindrade personer i relation till befolkningen som under 2023 hade plats på ett boende enligt lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, eller socialtjänstlagen, SoL. Rapportens slutsats var att skillnaderna mellan kommunerna inte kunde förklaras av objektiva skillnader i behov eller att de funktionshindrade fick andra insatser enligt LSS eller SoL.

I sin senaste granskning av hur LSS-lagen fungerar våren 2026 konstaterade Riksrevisionen att: "Det finns problem i kommunernas tillämpning av LSS". Behov bedöms olika och insatser ges i olika omfattning – tvärtemot lagstiftarens intentioner.

För personer med omfattande funktionsnedsättning kan möjligheten att flytta hemifrån och leva ett självständigt liv alltså avgöras av vilken kommun man råkar bo i. I praktiken har det blivit ett kommunalt lotteri.

Vårdföretagarna har därför tagit fram en uppföljande rapport med aktuell statistik om boendeinsatser enligt LSS. I denna rapport har vi valt att exkludera boendeinsatser enligt SoL, eftersom nästan nio av tio av kommunernas boendeinsatser för personer med funktionsnedsättning ges enligt LSS.

Syftet med den nya rapporten är att:

- följa upp och fördjupa analysen av de kommunala skillnader som identifierades i Vårdföretagarnas tidigare rapport,
- genomföra några fallstudier av kommuner med liknande befolkningsstorlek där volymen åtgärder skiljer sig stort mellan kommunerna,
- analysera och jämföra kommunernas bedömningar och syn på tillgången till bostäder för personer med funktionsnedsättning,
- diskutera om systemet för utjämning av LSS-kostnader har en adekvat utformning givet hypotesen att skillnader mellan kommuner beror på olika hårda behovsbedömningar.

Rapporten är disponerad enligt följande:

I avsnitt ett beskrivs utvecklingen av antalet individer med en LSS-boendeinsats, på en övergripande nivå. Även boendekostandernas nivå och utveckling över tid redovisas.

I avsnitt två undersöks skillnaderna mellan landets kommuner avseende andelen av befolkningen som har LSS-boendeinsatts. Därefter analyseras om skillnader mellan kommuner kan förklaras att mer resurser i stället läggs på andra LSS-insatser.

I avsnitt tre presenteras fallstudier där skillnader mellan kommuner av liknande storlek jämföras avseende andelen individer med en LSS-boendeinsats i förhållande till den totala befolkningen.

I avsnitt fyra redogörs för den aktuella situationen vad gäller tillgången till LSS-boende i landets kommuner med utgångspunkt från Boverkets enkät riktad till kommunerna. I avsnittet redogörs också för hur kommunerna ser på tillgången ur ett femårsperspektiv.

I avsnitt fem redogörs för de inbyggda riskerna med det kommunala utjämningsystemet för LSS som snarast förstärker skillnaderna mellan kommunerna.

I avsnitt sex sammanfattas rapporten och slutsatser dras.

I avsnitt sju presenteras Vårdföretagarnas förslag.

LSS-boenden för personer med funktionsnedsättning

I detta avsnitt ges en övergripande beskrivning av boendeinsatser till personer med omfattande funktionsnedsättning enligt LSS.

Först redogörs för antalet individer som har plats på ett LSS-boende och hur antalet utvecklats över tid. Tidsperioden sträcker sig från 2014 till 2025. Sedan redogörs för den totala kostnadsnivån och kostnadsutvecklingen för LSS-boenden.

Allt fler bor på LSS-boende

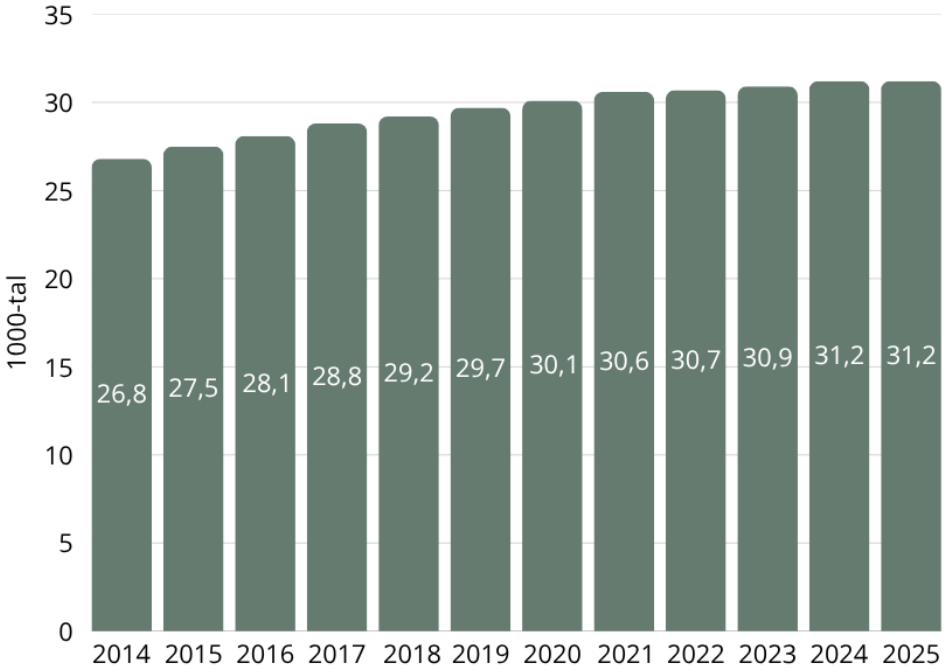
Antalet individer som har plats på ett LSS-boende har ökat från 26 800 till 31 200 under den senaste dryga tioårsperioden, se diagram 1. Det är en ökning med 4 400 individer, motsvarande en ökning på 16 procent.

Viktigt att notera att det finns olika typer av boende där kostnaderna kan variera beroende på graden resurser som boendena kräver i form av personal, se bilaga 1.

I den statistik som publiceras av Socialstyrelsen avseende boendeinsatser för funktionshindrade[1] saknas information kring vilken typ av boende det handlar om.

1 Vid källhänvisning till Socialstyrelsens data används myndighetens- och lagstiftningens begrepp funktionshinder framför funktionsnedsättning.

Diagram 1 Utveckling av antalet individer med funktionshinder som har plats på ett LSS-boende perioden 2014–2025

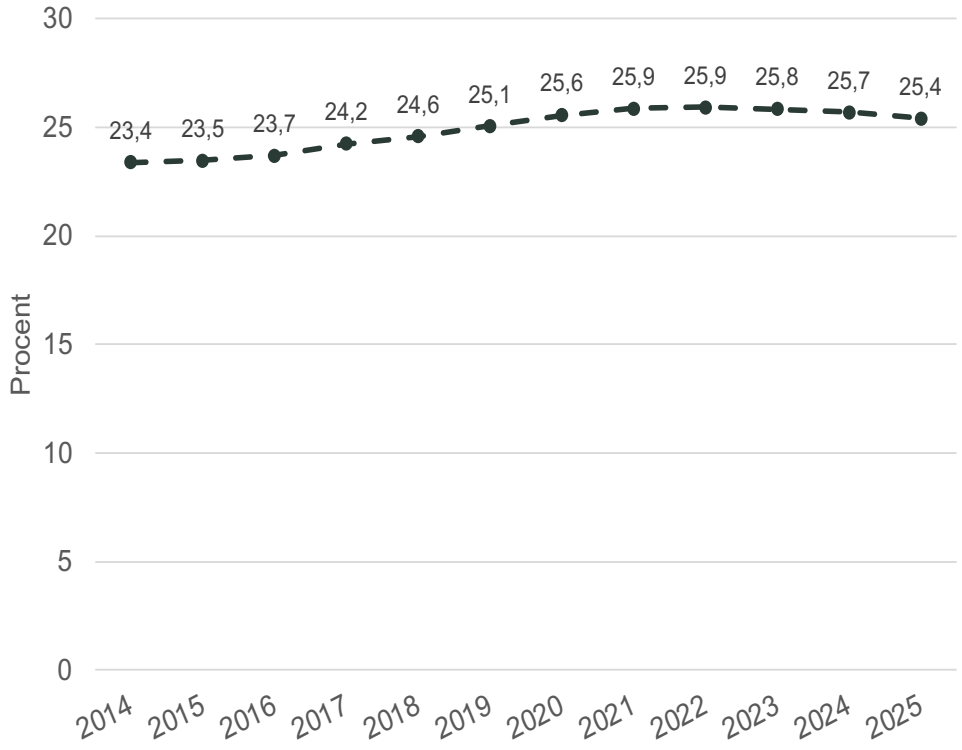

Källa: Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (Socialstyrelsen).

Under den senaste dryga 10-årsperioden har den svenska befolkningen ökat med drygt 860 000 personer, vilket motsvarar en ökning med 8,6 procent. Även med hänsyn tagen till befolkningsutvecklingen har det alltså skett en ökning av antalet personer som bor på LSS-boende, från 2,75 personer per 1 000 invånare till 2,94 (se diagram 13, Bilaga 2).

Andelen personer med LSS-boende i relation till samtliga åtgärder enligt LSS har också ökat något sedan 2014. Andelen på LSS-boende har ökat, från drygt 23 procent 2014 till 25,4 procent 2025, se diagram 2. En viss minskning i andelen har skett de senaste tre åren.

Diagram 2 Utveckling av andelen individer med funktionshinder som har plats på ett LSS-boende i relation till samtliga insatser enligt LSS-perioden 2014-2025

Källa: Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (Socialstyrelsen).

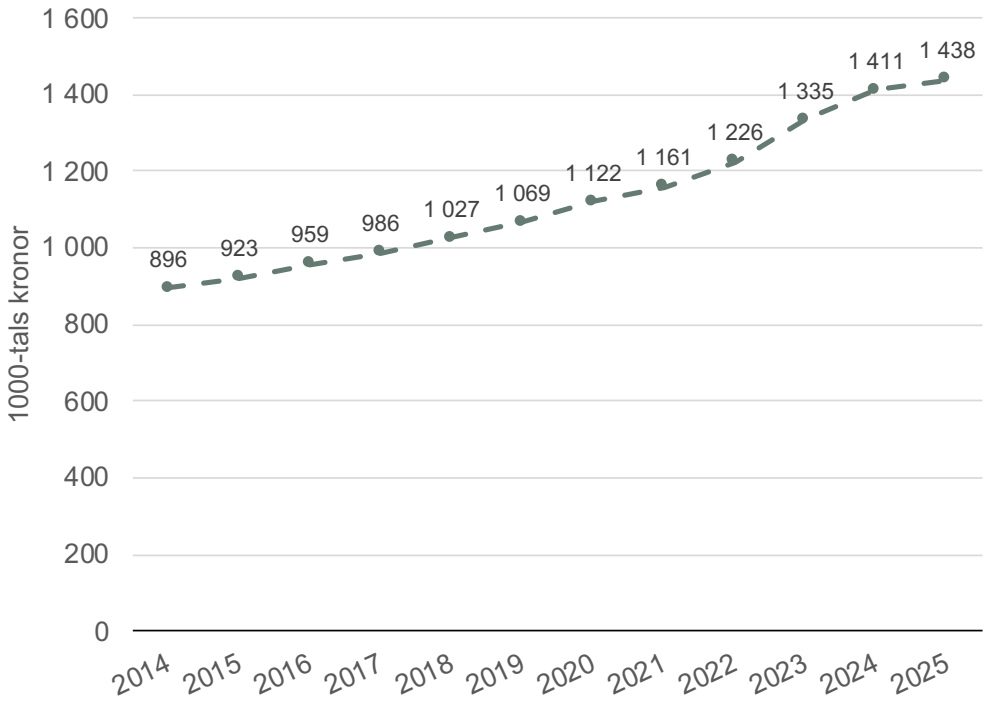
Resurserna till LSS-boenden har ökat

Den totala kostnaden[2] för platser på LSS-boende har ökat med 21 miljarder kronor, motsvarande 87 procent, under perioden 2014–2025 (se diagram 14, Bilaga 2). Av dessa kostnader utgjordes drygt 16 procent 2025 av köp av platser från privata företag, ideella organisationer och föreningar, vilket var en minskning från 17,5 procent 2014.

Av kommunernas totala kostnader för åtgärder enligt LSS utgjorde kostnaderna för LSS-boenden 58 procent 2025, vilket var en ökning från knappt 54 procent 2014. I relation till kommunernas totala verksamhetskostnader utgjorde kostnader för LSS-boenden 5,2 procent 2025, vilket är en ökning från 4,2 procent 2014.

Kommunernas genomsnittliga totala kostnad per LSS-boendeplats låg på drygt 1,4 miljoner kronor under 2025, se diagram 3. Genomsnittskostnaden för en boendeplats har ökat med drygt 60 procent under perioden 2014–2025, vilket motsvarar en ökning med nästan 550 000 kronor.

Diagram 3 Utveckling av den genomsnittliga kostnaden per plats på LSS-boenden perioden 2014–2025

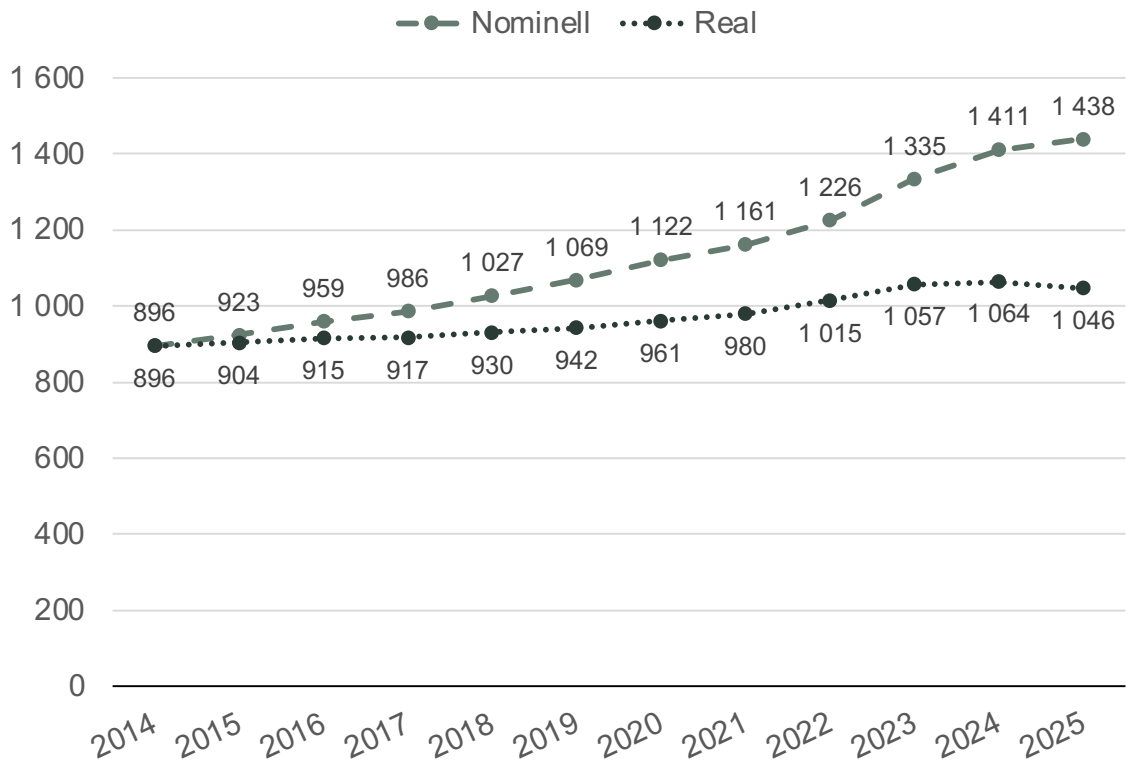

Källa: Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (Socialstyrelsen), Räkenskapssammandrag för kommuner och regioner (SCB).

2 Kostnaden för eget åtagande (Räkenskapssammanhang för kommuner och regioner, SCB).

Hur mycket av den ökade kostnaden per plats som beror på faktiskt ökade resurser och vad som beror på rena kostnadsökningar (löneökningar m.m.) är inte helt lätt att svara på. Om man utgår från omsorgsprisindex, OPI, visar en grov kalkyl att drygt 70 procent av ökningen är en konsekvens av kostnadsökningar och knappt 30 procent motsvarar ökade resurser, se diagram 4. Mellan 2024 och 2025 så var den reala utvecklingen av den genomsnittliga kostnaden per plats till och med negativt. Resultatet ska dock tolkas försiktigt, då vi inte vet vilken typ av boendeplatser som ökade under 2025.

Diagram 4 Utveckling av den genomsnittliga kostnaden per plats, nominellt och realt, på LSS-boenden perioden 2014–2025.

Källa: Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (Socialstyrelsen), Räkenskapssammandrag för kommuner och regioner (SCB); PKV (SKR).

Sammanfattningsvis har antalet personer i Sverige med en plats på ett LSS-boende ökat under den senaste dryga tioårsperioden. Detta gäller även med hänsyn tagen till att befolkningen har ökat relativt kraftigt under perioden. Resurserna per plats har också ökat.

Skillnader i tillgång till LSS-boenden mellan kommuner

I föregående avsnitt redovisades att antalet personer med plats på ett LSS-boende har ökat under den senaste dryga tioårsperioden, även med hänsyn tagen till befolkningsökningen. Även de resurser som avsätts för dessa boendeformer har ökat.

Syftet med detta avsnitt är att undersöka om tillgången till platser på LSS-boenden skiljer sig mellan Sveriges kommuner.

Inledningsvis görs en jämförelse mellan kommunerna avseende antal personer per 1 000 invånare. Därefter analyseras om skillnaderna kan förklaras av att personer med funktionsnedsättning i stället beviljas andra insatser enligt LSS. Analysen inkluderar även kostnadsdata.

Stora skillnader mellan kommunerna i tillgången på LSS-boenden

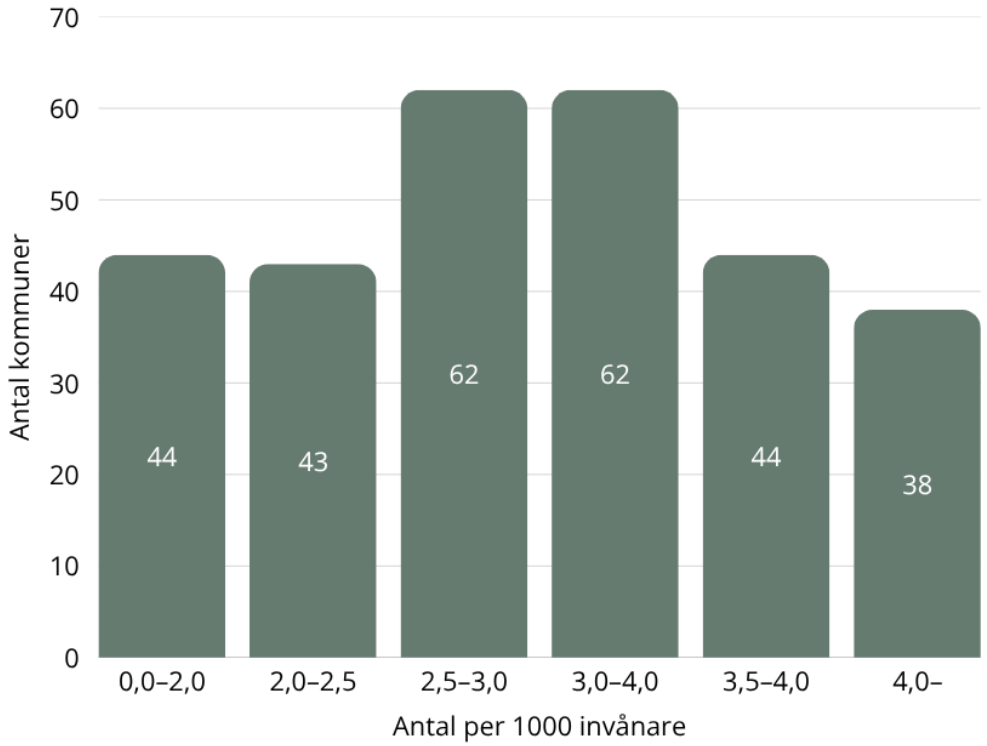
LSS är en rättighetslagstiftning som ska tillämpas likvärdigt i hela landet. En central fråga är därför om möjligheten att få plats på ett LSS-boende är densamma oavsett bostadsort, eller om det finns betydande skillnader mellan kommuner.

Jämförelsen utgår från hypotesen att andelen invånare med funktionsnedsättning är ungefär densamma i olika kommuner, liksom andelen av dessa som har behov av en plats på ett LSS-boende. Mot denna bakgrund görs en övergripande jämförelse av samtliga kommuner år 2025. När antal och kostnader jämförs i detta avsnitt relateras de genomgående till kommunernas befolkningsstorlek.

Analysen visar att skillnaderna mellan kommunerna är betydande. I diagram fem redovisas spridningen i antalet personer med funktionsnedsättning per 1 000 invånare som har plats på ett LSS-boende.

Kommunerna har delats in i sex intervall utifrån antalet personer per 1 000 invånare med sådan plats. I 44 kommuner hade färre än 2 personer per 1 000 invånare en plats, medan motsvarande siffra i 38 kommuner översteg 4 personer per 1 000 invånare. I den senare gruppen är andelen alltså minst dubbelt så hög som i kommunerna med 2 eller färre per 1 000 invånare. En så stor skillnad är, enligt Vårdföretagarnas uppfattning, svår att förklara enbart med variationer i behov hos invånarna mellan kommunerna.

Diagram 5 Spridningen mellan landets kommuner i hur många individer med funktionshinder som har en plats på ett LSS-boende per 1000 invånare 2025

Källa: Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (Socialstyrelsen), Befolkningsstatistik (SCB).

Resurstilldelningen per insats varierar mellan kommunerna

Det finns olika typer av LSS-boenden, där kostnaderna varierar beroende på behov och resurstilldelning, främst i form av kostnader för personal. Det innebär att den genomsnittliga kostnaden per plats i relation till befolkningen kan skilja sig mellan kommuner, även när antalet insatser är likartat. Samtidigt saknas nationell statistik över vilka typer av LSS-boendeinsatser som beviljas.

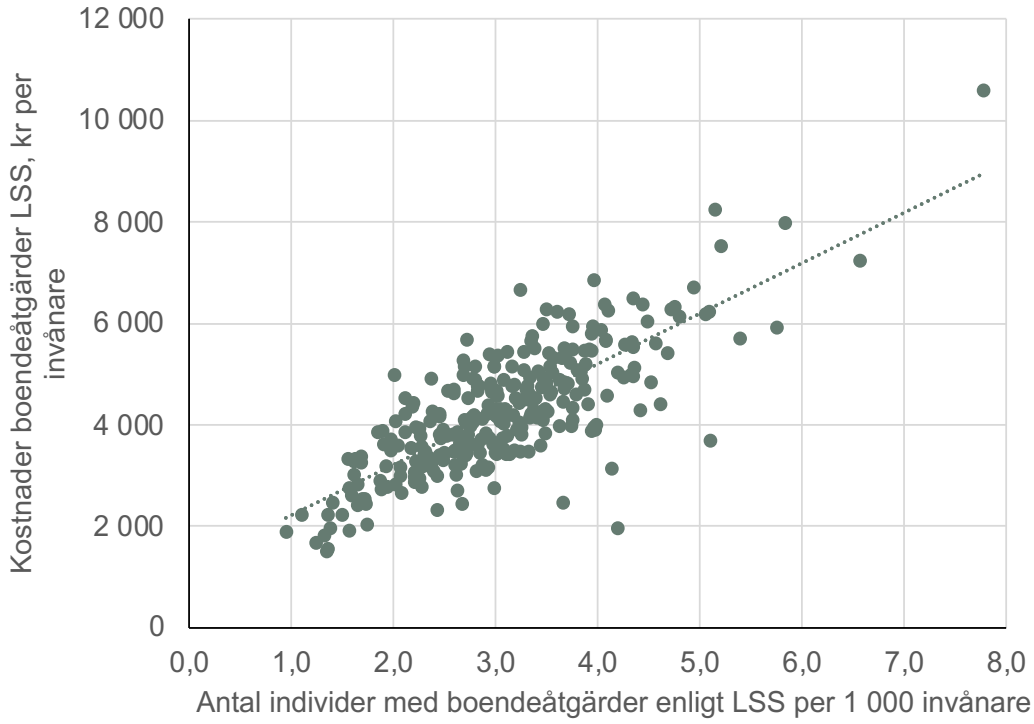
I diagram sex visas sambandet mellan antalet personer med en LSS-boendeinsats, per 1 000 invånare respektive kostnader för LSS-boende per invånare bland landets kommuner 2025. Det finns ett starkt men inte perfekt samband mellan antalet med boendeplatser per capita och kostnaden per capita.

Ett viktigt skäl till att sambandet inte är perfekt är sannolikt att boendemixen ser olika ut mellan kommunerna. Det finns tre olika typer av LSS-bostäder; gruppbostad, servicebostad och särskilt anpassad bostad.

Kostnaden per boendeplats är högst för en gruppbostad där personer med omfattande funktionsnedsättning bor i egna lägenheter inom samma byggnad och där det finns tillgång till gemensamma utrymmen och personal dygnet runt. Tilläggas kan att föreskrifter och praxis endast tillåter max sex platser för vuxna respektive max fyra platser i boenden för barn och unga.

Kostnaden per boende blir lägre i en servicebostad där graden av självständighet är högre. Den boende har då en egen lägenhet och tillgång till personal som kan ge stöd och hjälp vid behov, men personalen finns inte alltid på plats dygnet runt.
Lägst kostnad har så kallade särskilt anpassade bostäder, som är utformade och anpassade efter individens behov, men där ingen fast personal finns tillgänglig.

Diagram 6 Samband mellan antal individer med boendeåtgärder enligt LSS per 1000 invånare och kostnaden per invånare bland kommunerna 2025

Källa: Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (Socialstyrelsen), Befolkningsstatistik (SCB) & Räkenskapssammandrag för kommuner och regioner (SCB).

Skillnader i resurser till platser på LSS-boende mellan kommuner förklaras inte av att resurser i stället går till andra LSS-insatser

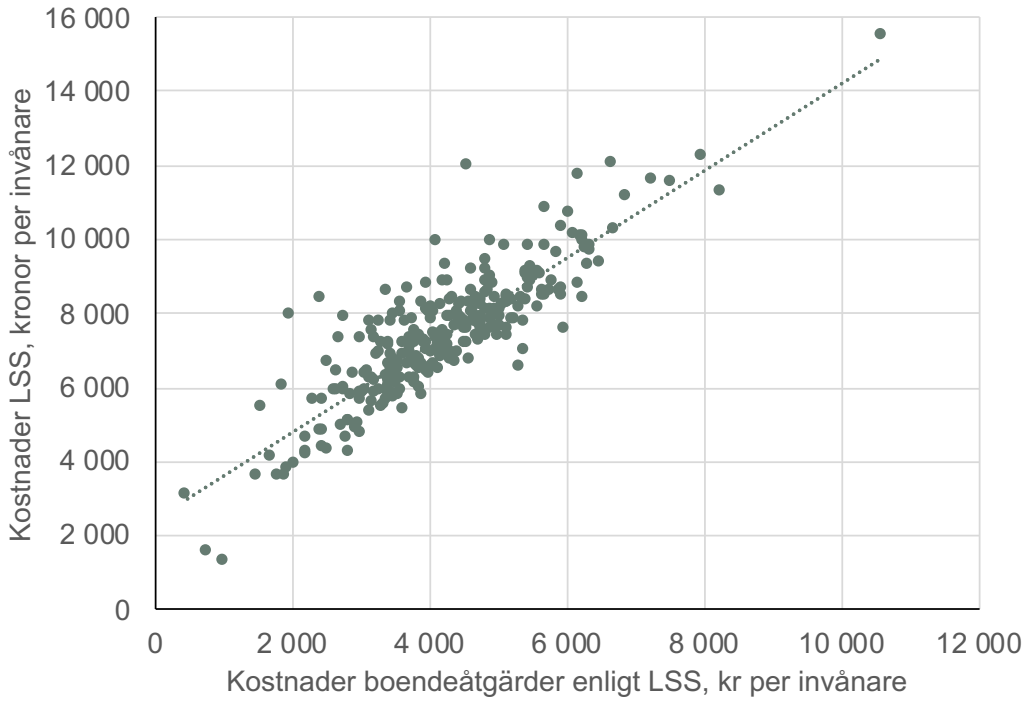
Det finns betydande skillnader mellan kommuner i hur stora resurser som avsätts för att personer med funktionsnedsättning ska få plats på ett LSS-boende. En central fråga är om kommuner som lägger relativt sett mindre resurser på LSS-boenden kompenserar detta genom att satsa mer på andra insatser enligt LSS.

Vid en sådan jämförelse är det viktigt att understryka att insatserna enligt LSS tillgodoser olika typer av behov och därför inte är direkta substitut för varandra. Därtill kan personer med omfattande funktionsnedsättning behöva flera LSS-insatser, parallellt.

Av diagram 7 framgår att det finns ett tydligt positivt samband mellan kommunernas totala kostnader för insatser enligt LSS och deras kostnader för LSS-boende. Kommuner som satsar mycket resurser på LSS generellt, lägger också stora resurser på LSS-boenden. Detta talar emot hypotesen att kommuner med lägre kostnader för LSS-boenden kompenserar genom ökade satsningar på andra insatser. Om så vore fallet skulle något tydligt samband inte framträda, i stället för det starka positiva samband som diagrammet visar.

Diagram 7 Sambandet mellan kostnaden för åtgärder enligt LSS för individer med funktionsnedsättning per invånare och kostnaden för platser på LSS-boenden per invånare bland Sveriges kommuner 2025

Källa: Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (Socialstyrelsen), Befolkningsstatistik (SCB) & Räkenskapssammandrag för kommuner och regioner (SCB).

Sammanfattningsvis föreligger stora skillnader mellan Sveriges kommuner utifrån hur stort antal individer per 1 000 invånare, som har en plats på ett LSS-boende. Skillnader som inte förklaras av att kommunerna kompenserar detta genom att lägga mer resurser på andra insatser riktade till personer med funktionsnedsättning. Tvärtom är sambandet mellan antalet personer med plats på LSS-boenden och kommunernas totala kostnader för LSS-insatser tydligt.

Detta är oroväckande eftersom ojämlik tillgång till plats på LSS-boenden innebär bristande likvärdighet över landet. Det strider mot lagstiftarens mål om jämlika l evnadsvillkor och full delaktighet i ett samhälle som bygger på mångfald.

Kommungruppsjämförelser

För att ytterligare tydliggöra skillnaderna i tillgång till LSS-boenden mellan kommunerna redovisar vi i följande avsnitt, jämförelser mellan kommuner av ungefär samma storlek där skillnaderna är särskilt stora. Jämförelsen avser år 2025.

Vi har satt samman fem olika kommungrupper med tre kommuner i varje av liknande storlek. Utgångspunkten för jämförelsen är antalet personer med LSS-boende per 1 000 invånare, kostnaden för LSS-boenden per invånare och den totala kostnaden för insatser enligt LSS per invånare.

Tabell 1 Kommunjämförelser 2025 för fem olika kommungrupper

Kommun	Befolkning	Antal boende	Boende per 1000 inv	Kostnad boende per inv	Kostnad insats per inv
Kommungrupp 1					
Stockholm	999 239	1 931	1,93	3 187	5 594
Malmö	367 924	876	2,38	4 270	6 966
Göteborg	613 278	1 910	3,11	5 427	8 315
Kommungrupp 2					
Helsingborg	152 776	302	1,98	3 701	6 585
Linköping	168 714	526	3,12	3 794	6 227
Umeå	135 273	586	4,33	5 634	9 025
Kommungrupp 3					
Eskilstuna	106 789	253	2,37	3 196	7 499
Sundsvall	98 962	301	3,04	4 321	7 892
Södertälje	102 772	397	3,86	5 451	8 684
Kommungrupp 4					
Sundbyberg	57 000	80	1,40	2 453	4 352
Falun	59 974	209	3,48	4 307	6 953
Uddevalla	56 744	252	4,44	6 369	9 778
Kommungrupp 5					
Strängnäs	39 387	89	2,26	3 790	6 087
Lidköping	40 359	139	3,44	3 592	8 279
Vänersborg	40 078	158	3,94	5 799	8 823

Källa: Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (Socialstyrelsen), Befolkningsstatistik (SCB) & Räkenskapssammandrag för kommuner och regioner (SCB).

Sammantaget visar tabellen mycket stora skillnader i både antal personer med plats på ett LSS-boende och kostnader för LSS-boenden mellan kommuner av liknande storlek. Kommuner med få boendeplatser kompenserar inte heller med andra insatser enligt LSS.

Tillgång på LSS-boenden i kommunerna

I detta avsnitt redogörs för hur de svenska kommunerna ser på tillgången till LSS-boenden.

Varje år genomför Boverket en enkätundersökning bland landets kommuner där det ställs frågor kring tillgången till platser i LSS-boenden.[3] Frågorna rör dels den aktuella situationen för olika typer av boendeformer, dels bedömningar av det framtida behovet.

Först beskrivs nuläget som kommunerna anger det för år 2026 och därefter om kommunerna bedömer att de kommer att kunna möta behoven på fem års sikt (år 2031).

Nästan hälften av kommunerna anger brist på platser i LSS-boenden i dag

I diagram 8 redovisas kommunernas nulägesbedömning av tillgången till platser i olika former av LSS-boenden. I enkäten har kommunerna fått ange om utbudet av bostäder för personer med funktionsnedsättning är i balans, eller om det råder ett över- respektive underskott.

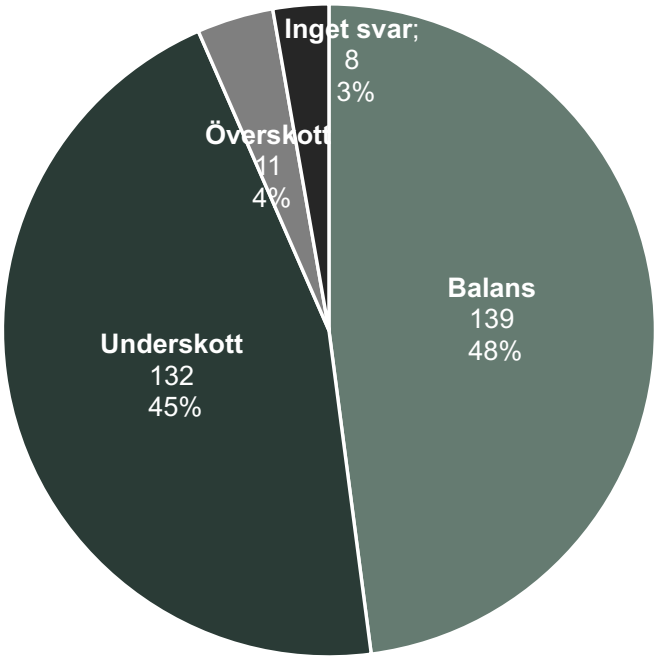
Av diagrammet framgår att 45 procent av kommunerna uppger att det finns ett underskott, det vill säga brist på bostäder. Om hänsyn tas till att 8 kommuner inte besvarade frågan uppgår andelen som anger underskott till 47 procent av de kommuner som faktiskt svarade.

Resultatet är dock inte helt enkelt att tolka. Även om en stor andel kommuner anger underskott framgår det inte om bristen är marginell eller omfattande. Det är därför svårt att bedöma omfattningen av problemet.

Det är också värt att notera att antalet personer med plats på LSS-boende per 1 000 invånare i genomsnitt är något högre i de kommuner som uppger underskott än i kommunerna som anger balans eller överskott. Skillnaderna är små, men illustrerar hur svårtolkade svaren i Boverkets enkät är.

3 Avser också boende för personer med funktionshinder enligt SoL.

Diagram 8 Nuläget avseende utbudet i kommunen av bostäder för personer med funktionsnedsättning som behöver särskilt boende enligt LSS 2026

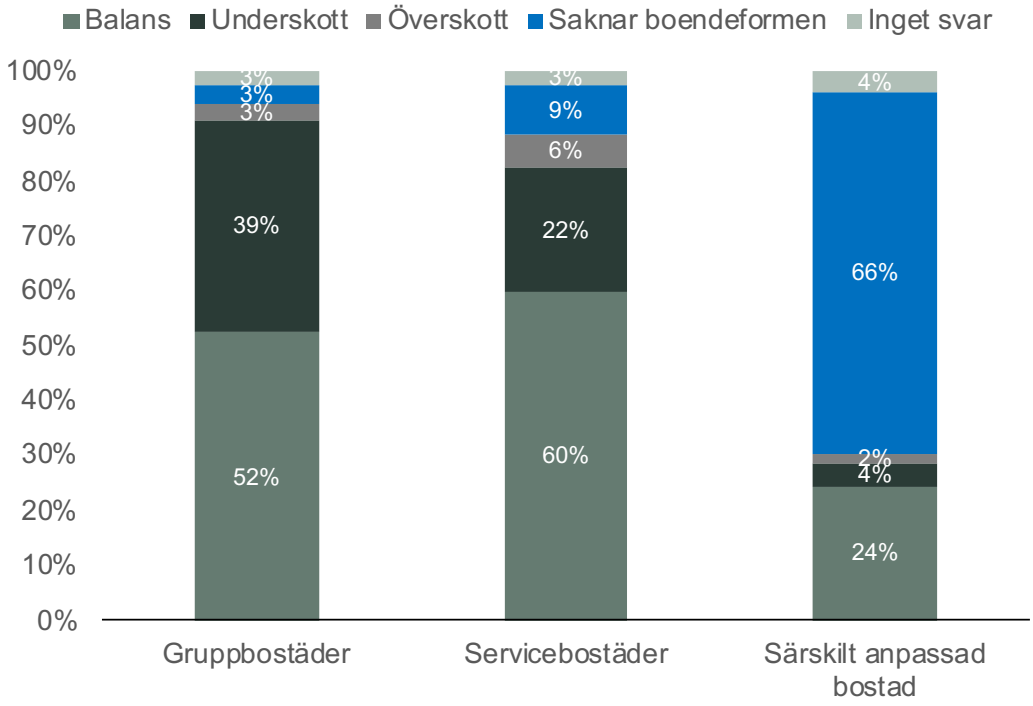
Källa: Boverket

I enkäten ställs också frågor kring de olika typerna av LSS-boenden; gruppbostad, servicebostad och särskilt anpassad bostad. I diagram 9 redovisas svaren för respektive boendeform. Utöver alternativen balans, underskott och överskott kan kommunerna också ange om man saknar en boendeform.

Det är framför allt inom boendeformen gruppbostäder, som många kommuner uppger brist.

Hela 39 procent av kommunerna, 112 kommuner, angav brist på gruppbostäder. Det är särskilt allvarligt eftersom det ofta handlar om personer med omfattande funktionsnedsättningar som är i behov av en plats i en gruppbostad.

Diagram 9 Nuläget avseende utbudet i kommunen av olika typer av LSS-bostäder 2026

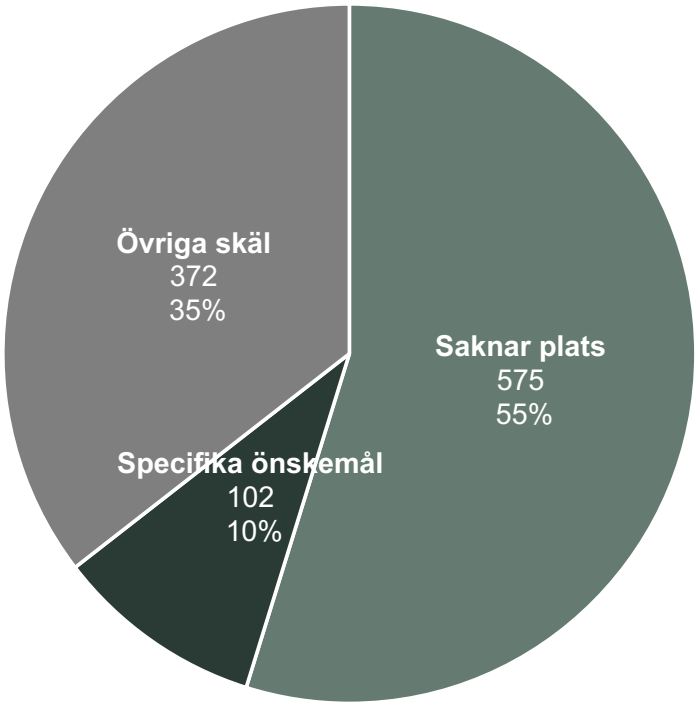

Källa: Boverket

Ett alternativt sätt att belysa bristen på LSS-boenden är att analysera antalet ej verkställda beslut, som anmälts till Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Kommunerna är skyldiga att anmäla beslut om LSS-boende som inte har verkställts inom tre månader från beslutsdatum. Detta gäller insatser enligt 9 § LSS och avser gruppbostad, servicebostad samt annan bostad med särskild service för vuxna. I diagram 10 redovisas samtliga ej verkställda beslut under 2025, uppdelade efter orsakerna: platsbrist, att den enskilde haft särskilda önskemål som inte kunnat tillgodoses samt övriga orsaker. Av totalt 1 049 ej verkställda beslut under 2025 berodde 575 fall, motsvarande 55 procent, på platsbrist.

Det saknas uppgifter om hur många personer, som varje år flyttar in i ett LSS-boende. Men mot bakgrund av att cirka 36 000 personer hade en sådan bostad 2025 framstår dock 575 ej verkställda beslut på grund av platsbrist som en hög siffra. Det är också viktigt att understryka att dessa personer redan har beviljats insatsen. Som tidigare konstaterats i rapporten är det sannolikt att fler personer aldrig beviljas insatsen, eftersom många kommuner, enligt Vårdföretagarnas bedömning, gör mycket restriktiva behovsbedömningar.

Diagram 10 Ej verkställda gällande LSS-boende uppdelat på orsak 2025

Källa: IVO

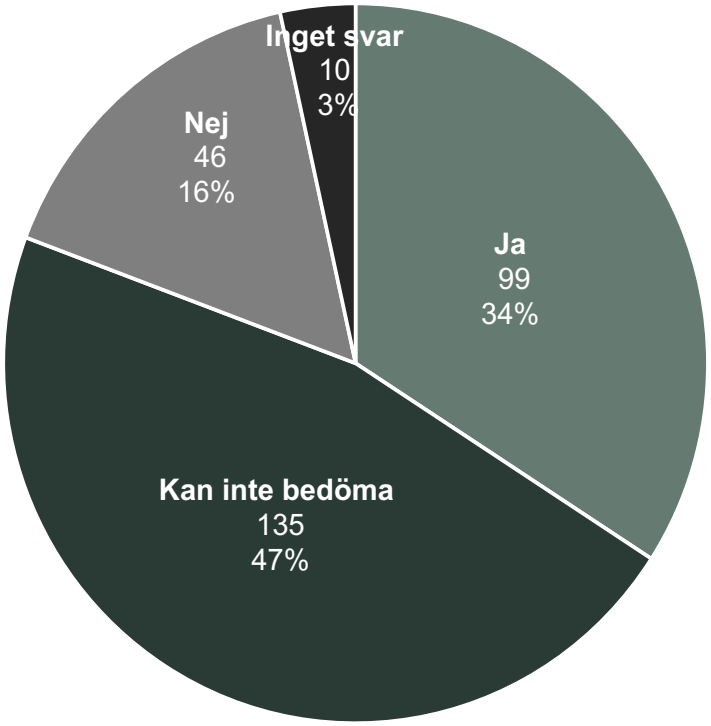
Sex av tio kommuner har svårt att bedöma om de klarar av att tillgodose behovet på fem års sikt

Kommunerna svarar också i Boverkets enkät på hur de ser på tillgången på LSS-boenden på längre sikt. I diagram 11 redovisas resultaten från 2026 års enkät, där kommunerna svarar på frågan om behovet av LSS-boenden kommer att vara tillgodosett om fem år. 46 kommuner, motsvarande 16 procent, uppger att behovet inte kommer att vara täckt. Därutöver anger 135 kommuner, motsvarande 47 procent, att de inte kan bedöma om behovet kommer att vara täckt eller inte.

Det innebär att endast drygt var tredje kommun bedömer att man kommer att kunna tillgodose behovet på fem års sikt.

Boverket har dessutom i en granskning uppmärksammat att ungefär var tionde planerad bostad aldrig byggs.

Diagram 11 Kommer behovet av LSS-boenden att vara täckt om fem år (2031)

Källa: Boverket

Sammanfattningsvis indikerar kommunernas svar i Boverkets enkät att det i många kommuner finns personer med funktionsnedsättning som inte får en plats på ett LSS-boende, trots att de har rätt till det enligt LSS. Detta förstärks av att närmare 600 personer som beviljats en sådan insats hade fått vänta mer än tre månader på inflyttning på grund av platsbrist. Det framgår av antalet ej verkställda beslut som anmälts till IVO.

Enkätsvaren visar också att drygt 60 procent av kommunerna bedömer att de antingen inte kommer att kunna möta behovet inom fem år eller att de saknar underlag för att göra en sådan bedömning. Samtidigt går det inte, utifrån enkätsvaren, att avgöra hur omfattande problemen faktiskt är, eftersom kommunerna endast anger om det råder underskott, balans eller överskott – inte hur stort över- eller underskottet är. Det finns därför behov av en fördjupad analys av omfattningen.

Det tycks inte heller finnas något tydligt samband mellan hur stor andel av invånarna med funktionsnedsättning som har plats på LSS-boende i en kommun och hur kommunen bedömer tillgången på platser, det vill säga om den anger balans, underskott eller överskott.

Är det kommunala utjämningssystemet för LSS väl utformat?

Det kommunala utjämningssystemet för LSS är en del av Sveriges kostnadsutjämning mellan kommuner.

Det syftar till att jämna ut skillnader i kostnader för insatser enligt LSS. Syftet med systemet är att säkerställa att alla kommuner kan erbjuda LSS-insatser med likvärdiga ekonomiska förutsättningar, oavsett hur behovsbilden ser ut lokalt.

Kort beskrivet är utgångspunkten för systemet att vissa kommuner har större andel av befolkningen med LSS-behov än andra. För att undvika att enskilda kommuner får orimligt höga kostnader finns ett nationellt utjämningssystem.

Systemet fungerar så att en standardkostnad per kommun beräknas baserat på objektiva faktorer (t.ex. antal personer med beslutade LSS-insatser). Kommuner med högre beräknade kostnader än genomsnittet får bidrag medan kommuner med lägre beräknade kostnader än genomsnittet betalar en avgift. Systemet är statsfinansiellt neutralt då det är kommunerna som omfördelar medel mellan sig.

De totala kostnaderna för LSS (exklusive den statliga assistansen) uppgick 2025 till 77,1 miljarder kronor. Det totala kommunala utjämningssystemet omfördelade totalt 5,8 miljarder kronor mellan kommunerna, motsvarande åtta procent av de totala kostnaderna. I diagram 12 visas spridningen mellan landets kommuner, fördelade i olika intervall, beroende på hur mycket kommunen bidrar med eller tar emot från det kommunala utjämningssystemet för LSS per invånare under 2025.

Diagram 12 Spridningen mellan landets kommuner i olika intervall beroende hur mycket kommunen bidrar med eller tar emot från det kommunala utjämningsystemet för LSS per invånare 2025

Källa: Utjämning av LSS-kostnader (SCB)

Totalt bidrog 116 kommuner till systemet, i varierande grad per invånare, medan 174 kommuner mottog medel. Stockholms stad betalade 2,1 miljarder kronor till andra kommuner, vilket motsvarar 34 procent av de resurser som fördelades till mottagande kommuner.

Frågan är i vilken utsträckning det kommunala utjämningssystemet för LSS fungerar i enlighet med sitt syfte.

I denna rapport argumenterar vi för att de betydande skillnaderna mellan kommuner när det gäller boende för personer med funktionsnedsättning inte enbart kan förklaras av faktiska skillnader i behov. Skillnaderna tycks också bero på variationer i hur kommunerna bedömer behoven. När ersättningen baseras på utfall som i sig påverkas av lokala beslut, riskerar systemet därför att mäta politik och praxis snarare än faktiskt behov. Om Vårdföretagarnas bedömning är korrekt innebär det att utjämningssystemet riskerar att förstärka skillnader i hur kommuner tillgodoser behoven hos personer med funktionsnedsättning.

En kommun med mer restriktiv behovsbedömning kan i praktiken komma att bidra med medel som annars hade kunnat användas för att stödja personer med funktionsnedsättning i den egna kommunen. Systemet förutsätter att kommunerna gör likvärdiga behovsbedömningar. Om så inte är fallet kan utfallet bli direkt kontraproduktivt.

Mot denna bakgrund är det avgörande att behovsbedömningarna harmoniseras för att systemet ska fungera som avsett. För att stärka rättssäkerheten och likvärdigheten inom LSS bör ett nationellt pilotprojekt initieras, där handläggare från olika kommuner får bedöma identiska, fiktiva ärenden. Syftet är att kartlägga variationer i bedömningarna, analysera orsakerna bakom dem och identifiera förbättringsområden.

Resultaten kan ligga till grund för rekommendationer om hur bedömningspraxis kan harmoniseras, med målet att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får likvärdigt stöd oavsett bostadsort. Då kan det kommunala utjämningssystemet för LSS fungera som det ska.

Sammanfattning och slutsatser

Andelen av befolkningen som hade en boendeinsats enligt LSS varierade kraftigt mellan landets kommuner under 2025.

I 44 kommuner hade färre än 2 personer per 1 000 invånare en sådan insats, medan motsvarande andel i 38 kommuner översteg 4 personer per 1 000 invånare. I den senare gruppen är andelen alltså minst dubbelt så hög. En så stor skillnad är, enligt Vårdföretagarna, svår att förklara enbart med variationer i invånarnas behov.

Skillnaderna kan inte heller förklaras av att vissa kommuner kompenserar med större satsningar på andra LSS-insatser. Tvärtom finns ett tydligt samband mellan antalet personer med en boendeinsats enligt LSS och kommunernas totala kostnader för LSS-insatser.

Många kommuner uppger att det råder brist på LSS-boenden, särskilt gruppbostäder. År 2026 uppgav 46 procent av kommunerna att det finns ett underskott, det vill säga att behovet av bostäder inte täcks.

Bristen på boendeplatser framgår också av att det under 2025 anmäldes 575 fall till IVO där personer inte fått beslut om LSS-boende verkställt på grund av platsbrist. Dessutom uppger sex av tio kommuner att de har svårt att bedöma om de kommer att kunna tillgodose behovet av LSS-boenden inom de kommande fem åren.

Det finns heller inget starkt samband mellan bristen på LSS-bostäder och antalet boendeinsatser. Tvärtom uppger flera av de kommuner som har flest platser på LSS-boenden per invånare att de har brist, medan kommuner som har få insatser inte uppger någon brist.

Mot bakgrund av skillnaderna mellan kommunerna finns det skäl att ifrågasätta om det kommunala utjämningssystemet för LSS är ändamålsenligt utformat. Systemet utgår från att skillnader mellan kommuner speglar geografiska variationer i behov. Om skillnaderna i stället beror på att kommunerna gör olika strikta behovsbedömningar riskerar systemet att förstärka omotiverade skillnader.

För att skapa en mer jämlik och trygg omsorg, och säkerställa att personer med rätt till LSS-boende också får det, presenterar Vårdföretagarna ett antal förslag. Förslagen redovisas i kommande avsnitt.

Vårdföretagarnas förslag

LSS är en rättighetslagstiftning som ska främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet. Vårdföretagarnas rapport visar att verkligheten ser annorlunda ut. Tillämpningen varierar kraftigt mellan landets kommuner och i praktiken avgör ditt postnummer om du får den boendeinsats du behöver och har rätt till. Därför behövs nationella reformer.

Inför en nationell boendegaranti

Kommuner som inte kan erbjuda en plats på ett boende i den egna kommunen måste vara skyldiga att erbjuda plats i andra närliggande kommuner. En individ som vill bo kvar i sin hemkommun måste dock ha rätt att göra det.

Skapa ett nationellt pilotprojekt för mer likvärdiga LSS-bedömningar

I ett nationellt pilotprojekt får LSS-handläggare från olika kommuner bedöma identiska fiktiva ärenden. Bedömningarna jämförs för att synliggöra variationer, analysera vad skillnaderna beror på och identifiera områden där bedömningspraxis behöver utvecklas. Resultaten från analysen bör ligga till grund för rekommendationer om hur kommunernas bedömningar kan bli mer enhetliga och rättssäkra. Målet är att en persons möjlighet att få stöd enligt LSS inte ska vara beroende av vilken kommun personen bor i.

Inför en nationell LSS-inspektion

För att öka likvärdigheten och stärka rättssäkerheten behövs en tydligare och mer sammanhållen tillsyn, som inte enbart fokuserar på verksamheten (boendet) utan även själva myndighetsutövningen. Därför föreslår Vårdföretagarna att en LSS-inspektion inrättas.

En nationell LSS-inspektion bör ges i uppdrag att systematiskt granska kvalitet, rättstillämpning och tillgång till insatser i hela landet. Den bör kunna identifiera brister i myndighetsutövningen, följa upp beslut och bidra till att lagstiftarens intentioner efterlevs.

En sådan funktion skulle stärka förtroendet för LSS, bidra till ökad transparens och säkerställa att personer med funktionsnedsättning som ingår i LSS tre olika personkretsar[4] får det stöd de har rätt till, oberoende av postnummer eller tillgång till anhörigstöd. Funktionen kan med fördel inordnas inom en befintlig myndighet.

Höj vitesbeloppen för ej verkställda beslut

Flera kommuner väntar med att verkställa biståndsbeslut. Det måste kosta mer att vänta än att bevilja en insats. Vårdföretagarna kräver därför kraftigt höjda avgifter för beslut som inte verkställts i tid.

Förbjud tidsbegränsade boendebeslut

En LSS-bostad är ingen tillfällig behandlingsinsats. Det är en grundläggande rättighet. När beslut tidsbegränsas skapas oro och otrygghet både hos personen med funktionsnedsättning och hos de anhöriga, och kommunerna skjuter problemet framför sig. Det är kortsiktigt och leder till att nödvändiga beslut om nybyggnation av LSS-bostäder uteblir.

4 Se bilaga 1

Stoppa tvångsförflyttningar

Människor med omfattande funktionsnedsättning förflyttas mellan kommuner mot sin och sina anhörigas vilja, ofta med minskade insatser som följd. Det är oacceptabelt. Flytt ska ske på grund av eget önskemål –inte för att kommunen vill spara pengar.

Ställ lika krav på LSS-boenden oavsett huvudman

Alla som bedriver LSS-verksamhet ska följa samma regelverk – oavsett om det är en privat utförare eller en kommun. I dag omfattas endast privata utförare av tillståndsplikt, som bland annat innebär krav på föreståndarens kompetens och storleken på boendet, medan det för kommuner räcker med att anmäla start av verksamhet till IVO. Det bör inte vara möjligt för kommuner att frångå regelverk och praxis. För att säkerställa en jämlik kvalitet bör IVO tillsyna alla verksamheter under första verksamhetsåret.

Bilaga 1

Stöd till funktionshindrade[5]

Stöd till funktionshindrade ges enligt LSS eller SoL. Vilken lag de funktionshindrade får stöd enligt beror på deras specifika situation och funktionshinder. Det är upp till varje enskild kommun att utreda och fatta beslut om vilket stöd som behövs och kan ges. Beroende på om en individ bedöms tillhöra någon av LSS personkretsar eller inte kan personen ha rätt till olika insatser, eftersom insatserna enligt LSS respektive SoL skiljer sig åt.

Generellt kring stödet till personer med funktionshinder:

Insatser enligt LSS ska ge stöd och service utifrån individens behov, med målet att främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet. Lagen omfattar tre huvudgrupper av personer:

1. Personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd.

2. Personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder som orsakats av yttre våld eller kroppslig sjukdom.

3. Personer med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, och som är stora och orsakar betydande svårigheter i det dagliga livet.

Stöd enligt SoL ges till personer med funktionshinder som inte uppfyller kriterierna för LSS eller när det är ett mer lämpligt alternativ. SoL gäller för alla invånare i en kommun. Det är en bred lagstiftning som omfattar alla former av stöd och service för människor som har behov av hjälp, inte bara personer med funktionshinder. Lagparagraferna innebär att personer som har mindre omfattande funktionshinder eller som inte kvalificerar sig för LSS, ändå kan få stöd enligt SoL.

SoL-insatser är också behovsprövade, vilket innebär att kommunen gör en individuell bedömning av varje persons situation och beviljar stöd utifrån den enskildes behov.

5 Begreppet funktionshinder används konsekvent i bilagorna som refererar till lagtext och myndighetsskrivningar.

För att se vilka åtgärder som ges enligt LSS och SoL, se nedan. Stödet avseende särskilda boendeformer för personer med funktionshinder. Denna rapport fokuserar på boendeinsatser riktade till personer med funktionshinder. Det handlar både om boende enligt LSS och boende enligt SoL. Det finns olika typer av LSS-boenden:

1. Gruppbostad: Ett boende där flera personer med funktionshinder bor i egna lägenheter inom samma byggnad eller bostadsområde, och där det finns tillgång till gemensamma utrymmen och personal dygnet runt. Stödet i en gruppbostad anpassas efter varje individs behov.

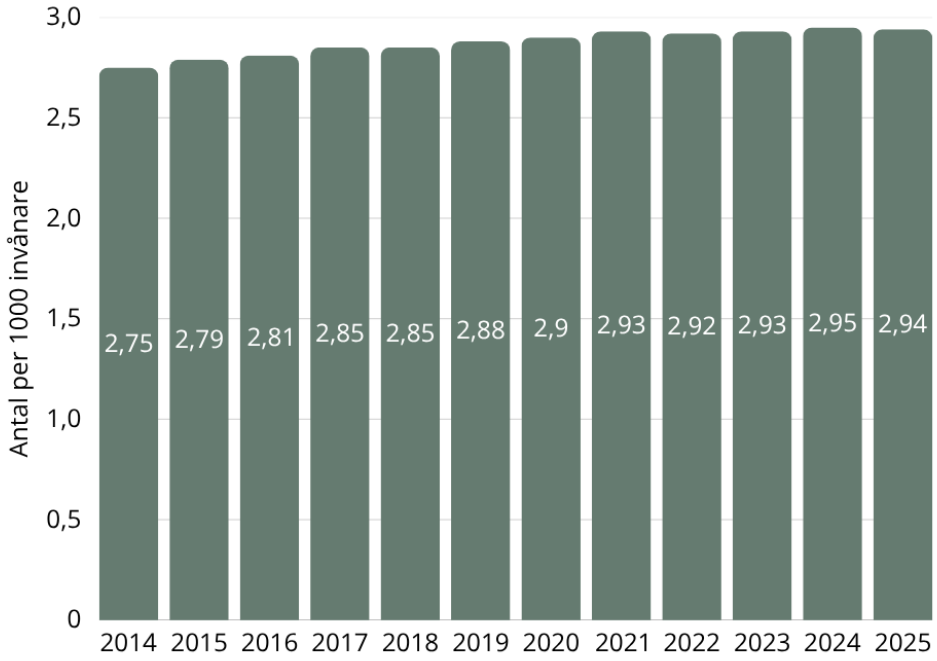
2. Servicebostad: Liknar en gruppbostad, men med större grad av självständighet. Den boende har en egen lägenhet och tillgång till personal som kan ge stöd och hjälp vid behov, men personalen finns inte alltid på plats dygnet runt. Det finns ofta tillgång till gemensamma lokaler för sociala aktiviteter.

3. Särskilt anpassad bostad: En bostad som är utformad och anpassad efter personens behov, men där ingen fast personal finns tillgänglig. Denna typ av boende riktar sig till dem som har ett behov av anpassningar men som klarar av att leva relativt självständigt med mindre stöd.

Målet med LSS-boenden är att skapa en trygg och anpassad miljö där individer med funktionshinder kan få den hjälp de behöver samtidigt som de har möjlighet att leva ett aktivt och meningsfullt liv.

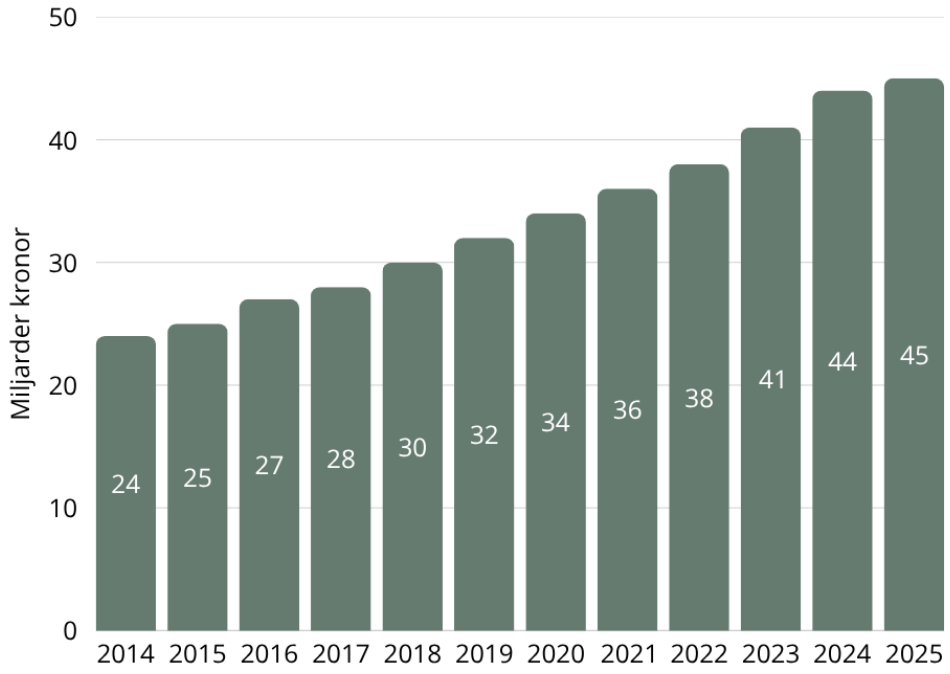
Bilaga 2

Diagram 13 Utvecklingen av särskilda boendeformer enligt LSS per 1000 invånare perioden 2014–2025

Källa: Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (Socialstyrelsen), Befolkningsstatistik (SCB)

Diagram 14 Utvecklingen av den totala kostnaden (eget åtagande) för särskilda boendeformer enligt LSS perioden 2014–2025

Källa: Räkenskapssammandrag för kommuner och regioner (SCB)

Vårdföretagarna